

HAYAT BİLGİSİ DERSİNDE UYGULANAN DİZGELİ EĞİTİMİN/ÖĞRETİMİN ETKİLİLİĞİNİN İNCELENMESİ

Öğr. Gör. Cihad Şentürk
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi
Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu
Gülümbe Yerleşkesi, Merkez/Bilecik
cihad.senturk@bilecik.edu.tr

Özet

Bu araştırmanın amacı, ilkokul ikinci sınıf “vücudum” ve “sağlığımı korumak için” konularında uygulanan dizgeli eğitim yönteminin etkililiğini değerlendirmektir. Çalışma 2013-2014 eğitim-öğretim yılında, Niğde'nin Ulukışla ilçesinde bulunan bir ilkokulda deney ve kontrol grubu olmak üzere iki sınıfla yürütülmüştür. Araştırmada nicel veriler başarı testi yoluyla toplanmıştır. Başarı testi hazırlanırken kazanımlar saptanmış, belirtke tablosuna yerleştirilmiş ve yerindeliği konusunda uzman kanısı alınmıştır. Hazırlanan ölçme aracının kapsam geçerliği konusunda uzman görüşü alınmıştır. Ölçme aracının genel güvenilirlik katsayısı Cronbach Alfa değeri 0.88 olarak bulunmuştur. Dizgeli eğitim programına başlamadan önce ön test, programın öğrenme öğretme süreçleri sonrası son test, uygulama tamamlandıktan bir ay sonra da kalıcılık testi ölçümleri yapılarak ve ölçümler arasındaki farka bakılarak sonuca ulaşılmıştır. Nitel veri elde etmek için ise deney grubu öğrencileri ile görüşme yapılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre ilkokul ikinci sınıf hayat bilgisi dersinde uygulanan dizgeli eğitim yönteminin, öğrencilerin akademik başarılarını artırdığı ve kalıcı öğrenmeyi sağladığı söylenebilir.

Anahtar Sözcükler: Dizgeli Eğitim, eğitim programı, program değerlendirme.

INVESTIGATION OF THE EFFECTIVENESS OF SYSTEMATIC EDUCATION/LEARNING APPLIED IN LIFE SCIENCES COURSE

Abstract

The purpose of this study is to evaluate the effectiveness of systematic educational method applied in life sciences course in "my body" and "maintaining my health" subjects in the second grade class of an elementary school. The study was conducted in the 2013-2014 academic year in two classes, consisting the experimental and control groups, in an elementary school located in Ulukışla district of Niğde province, Turkey. Quantitative data were collected through an achievement test in the study. In order to prepare the achievement test, the gains (objectives) were identified, inserted into table of test specifications, and expert opinion was obtained on their appropriateness. Expert opinion was also obtained about the content validity of the prepared measurement tool. The overall reliability coefficient of the measurement tool was found to be 0.88. A pre-test was performed before starting the systematic education program, a post-test was performed after the teaching and learning processes of the program, and persistence test were performed after one month following the completion of the program in order to draw a conclusion by looking at the differences between the measurements. Students in the experimental group were interviewed to obtain qualitative data. According to the findings of the study, it can be said that the systematic education method implemented in life sciences class in the second grade of the elementary school improved the academic achievements of students and ensured the persistence of learning.

Key Words: Systematic Learning, curriculum, program evaluation.

GİRİŞ

Hayat bilgisi dersi, insan, toplum ve doğa boyutunda ortak yaşamın tüm değerlerini içeren ve öğrencinin kuracağı çok boyutlu ilişki örüntüsünün bilinçle oluşturulmaya başlandığı birinci kademe derslerinin bel kemiğidir. İkinci kademe derslerinin de temeli olması niteliği ile diğer derslerden ayrıcalıklı ve öncelikli öneme sahiptir. Bu çerçevede Hayat Bilgisi dersinin doğal, toplumsal, sanatsal, düşünsel değerlerden oluşan alanların bir bileşkesi niteliğinde dinamik ve devingen bir ders olduğu söylenebilir (Akinoğlu, 2002; Binbaşıoğlu, 2003; Erden, 1997; Sönmez, 1998; Topses, 2001).

Hayat bilgisi, okula başlamadan önce çocukların dünyası, aileleriyle ve ailelerin çocuklara sağlayabildiği olanaklarla sınırlıdır. Okul, çocuklara yeni fırsatlar sunarak daha geniş bir dünyaya açılmalarını sağlar. Çocuklar da okulla birlikte yeni insanlar tanımaya ve yeni deneyimler edinmeye başlarlar. Hayat bilgisi dersi, toplu öğretim yaklaşımına dayalı olarak oluşturulmuş bir derstir. Çocukların hem kendilerini hem de içinde yaşadıkları toplumu ve dünyayı tanımaları için tasarlanan bu ders, 1924, 1936, 1948, 1968, 1998 ve 2005 ilköğretim programlarında yer almıştır. 2009 yılı programında da aynı adla yer almaktadır (MEB, 2009).

Milli Eğitim Programlarında ilkökul hayat bilgisi dersi ile ilgili birçok öğretim strateji, yöntem, teknik ve taktikleri önerilmiştir. Son zamanlarda önerilen yaklaşımlardan biri olan dizgeli eğitim, Veysel Sönmez tarafından olabilirlik felsefesi esas alınarak oluşturulmuş, tüm kuram, strateji, yöntem ve tekniklerin yeri geldikçe işe koşulduğu sentez bir yaklaşımdır. Dizgeli eğitimi (programlandırılmış öğretim, systematic learning), eğitim biliminin ilkelerine göre belirlenmiş kazanımlar (hedef davranışlar), içerik, eğitim ve sinama durumları ile dönüştürülen bir yapı olarak açıklamak mümkündür (Sönmez, 2004b; Alacapınar, 2007). Dizgeli eğitimde bilginin öğrenci tarafından bulunup çıkarılması, kullanılması ve yeniden oluşturulması temele alınmıştır. Dizgeli eğitim yaklaşımında öğrencinin değişik akıl yürütme yollarını kullanıp bilgi, beceri, duygu ve sezgiyi bulup kullanması ve yeniden yaratması çok önemli bir ilkedir. Eğitsel oyunlar ve sevgi dizgeli öğretimin önemli değişkenlerinden biridir. Dizgeli öğretimde resimler, yansılar, örnek olaylar, diyaloglar, dramatizasyon üzerinde öğrenciler konuşup tartışmalı, ilkeleri, yöntemleri bulup çıkarmalıdır. Öğretmen rehberlik rolü üstlenerek yalnızca ipucu, dönüt, düzeltme vermelidir. (Sönmez, 2007).

Sönmez tarafından 1982 yılında önerilen ve ona göre ders planları düzenlenip uygulanan, her uygulama sonucuna bakılarak değerlendirilip geliştirilen bu model, köy enstitüleri modeli, tam öğrenme yaklaşımı, bilgi işleme süreci, bilgisayar destekli eğitim, olabilirlik felsefesi ve öğretmenlik uygulamalarının bir sentezi yapılarak oluşturulmuştur. Dizgeli eğitim ile bireyin kendini gerçekleştirme, sorun çözücü olması, yaratıcı düşünceler ortaya koyması, bilgiyi, beceriyi, duyguyu, sezgiyi bulması, anlaması, kullanması ve ondan yenilerini üretmesinin sağlanması amaçlanmıştır (Sönmez, 2004a).

Dizgeli öğretim modelinin temel ilkeleri şu şekilde sıralanabilir (Sönmez, 2004a; Alacapınar, 2007):

1. Hiçbir kuram, öğrenme ve öğretmeyi tek başına tümüyle açıklayamamaktadır.
2. Her davranış yani bilişsel, duyuşsal, devinişsel, sezgisel özellikler tek bir kuram, yöntem, teknikle kişiye öğretilememektedir.
3. Her insan aynı davranışı aynı strateji, kuram, yöntem, teknik ve taktikle öğrenememektedir. Aynı davranışı öğrenmek ve öğretmek için her insan farklı yollar kullanabilmektedir; çünkü insan hem birbirinden farklı, hem de çok boyutlu bir varlıktır.
4. İnsan tek bir etkinlikle öğrenememektedir. Pek çok etkinliği bir arada kullanınca davranışlar daha kalıcı olabilmektedir.
5. Davranışın düzeyi ve niteliği değişince farklı strateji, kuram, yöntem, teknik ve taktikler, akıl yürütme yolları işe koşulmalıdır.
6. Öğretimde ders değil ünite temele alınabilir. Bu ünitenin etrafında matematik, Türkçe, resim, müzik, beden eğitimi vb. derslerin hedef davranışları kazandırılabilir.
7. Öğrenciye bilgiyi bulup çıkarma, anlama, kullanma ve yeniden üretip yaratma becerisi kazandırılabilir.

Bu modelde derste yapılacak etkinliklerin sırası şu şekilde olabilir: Üniteye başlamadan önce öğrencinin alanla ilgili ön bilgisini ölçmek için öntest uygulanır. Öntest sonunda bilişsel ve duyuşsal alanlarda üniteye hazır olmadıkları tespit edilen öğrencilere tamamlama eğitimi verilir. Eğitimden sonra ünitenin hedef davranışlarını kazandırma etkinliklerine başlanır. Öğrencinin bilgiyi bulup çıkarması, anlaması, kullanması ve yeniden üretip yaratması için değişik strateji, kuram, yöntem, teknik ve taktikler kullanılabilir. Ünitenin sonunda değerlendirme yapılarak, her öğrencinin hangi soruları doğru, yanlış, eksik yaptığının saptanması ve doğrulara pekiştirilerek, yanlış ve eksiklere ipucu verilerek düzeltilip tamamlattırılması, bunun için ek bir öğretim yapılması ve her öğrencinin tam öğrenme sınırının en alt basamağına (%70) getirildikten sonra diğer üniteye geçilmesi, tam öğrenme stratejisinin ve dizgeli öğretim modelinin bir gereğidir (Sönmez, 2004a). Dizgeli öğretim anlayışına dayalı olarak öğrenme-öğretme sürecinde bir ders aşağıda ifade edilen süreçte planlanır. Bu süreç sırasıyla; *i.* dikkat çekme, *ii.* güdüleme, *iii.* gözden *iv.* geçirme, *v.* geçiş, *vi.* geliştirme, *vii.* özet, *viii.* tekrar güdüleme, *ix.* kapanış, *x.* değerlendirme aşamalarından oluşur.

Dizgeli eğitim bir sentezdir. Tüm kuram, strateji, yöntem ve tekniklerinin derslerde nasıl kullanılacağına gösterildiği ve yapılandırılıp sunulduğu bir yaklaşımdır. Dizgeli öğretimle bir ders planı düzenlenirken, tüm öğrenme strateji, kuram, yöntem ve teknik ve taktiklerinin ortak ilkeleri göz önüne alınmalıdır. Dizgeli öğretim yaklaşımına dayalı bir ders modeli oluşturulurken Köy Enstitü'lerinde kullanılan Eğitim Elkitapları, B. Bloom'un tam öğrenme modeli ile Gagne'nin görüşleri temele alınmıştır (Sönmez, 2004a).

Hayat bilgisi dersi ile insanın insandan, insanın doğadan öğrenmesi, içinde yaşadığı topluma uyum sağlaması, doğayı keşfederek anlaması, yaratıcılığını ve problem çözüme gücünü geliştirmesi amaçlanmaktadır. Bu yönüyle bu ders aynı zamanda, keşfetme, yaratıcılığı geliştirme, doğanın dilini öğrenme ve doğanın gücünden yararlanma dersi olarak kabul edilebilir. Bu açıdan bakıldığında çevredeki bütün fiziksel ve toplumsal olgular, olaylar ve yaşam alanları bu derse bir kaynak oluşturduğu gibi bunların öğrenilmesi ise, ancak yaparak-yaşayarak öğrenmeye olanak sağlayan öğretim yöntem ve teknikleri ile mümkün olabilecektir (Aykaç, 2011). Dizgeli öğretimin temel ilkeleri yukarıda belirtilen hayat bilgisi kazanımları ile örtüşmektedir. Bu sebeple hayat bilgisi dersi öğretiminde dizgeli öğretimden yararlanmak öğrenmede kalıcılığı ve transferi kolaylaştıracaktır.

Ülkemizde dizgeli eğitim konusunda son yıllarda çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmalar, dizgeli eğitimin öğrenci erişimine ve kalıcılığa, akademik başarıya, tutuma, algıya etkisi konularında yapılan alan araştırmalarıdır. (Alacapınar, 2007; Bekçi, 2006; Duman, 2009; Eldemir, 2012; Küçüköğlü, 2007; Piji, 2006; Sezginsoy ve Akkoyunlu, 2011; Sönmez, 2003; Takkaç, 2007). Bu araştırma ile dizgeli eğitim konusunda alana katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma; Niğde Ulukışla ilçesinde bulunan bir ilkokulda ikinci sınıf hayat bilgisi dersi “vücutum” ve “sağlığımı korumak için” konularının öğretim sürecinde uygulanan Dizgeli Öğretim yönteminin öğrenci erişimi ve kalıcılığı üzerindeki etkisini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. İlköğretim, orta öğretim ve yükseköğretim seviyesinde farklı derslerde etkililiği ortaya konan dizgeli eğitim yaklaşımının hayat bilgisi dersi öğretiminde de etkililiğinin araştırılması gerekmektedir. Bu nedenle dizgeli öğretimin hayat bilgisi dersinin öğretiminde öğrenci erişimine etkisi araştırılmak istenmiştir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. İlköğretim ikinci sınıf hayat bilgisi dersinde uygulanan dizgeli öğretimin öğrencilerin erişimlerine ve kalıcı öğrenmeye etkisi var mıdır?
2. İlköğretim ikinci sınıf hayat bilgisi dersinde uygulanan dizgeli öğretimin öğrenme-öğretme süreçlerine katkısı nedir?

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemi, çalışma grubu, verilerin cinsi ve kaynağı, veri toplama araçları ve araştırmada kullanılan istatistikler üzerinde durulmuştur.

Araştırmanın Modeli

İlkokul ikinci sınıf hayat bilgisi dersi “vücutum” ve “sağlığımı koruyorum” konularında uygulanan dizgeli öğretim yaklaşımının öğrenci erişimi ve kalıcılığa etkileri ile öğrenme sürecine katkılarının araştırıldığı bu çalışmada, nicel

ve nitel araştırma desenlerinin birlikte kullanıldığı “karma desen” (mixed design) (Creswell, 2012; Creswell ve Plano Clark, 2011; Fraenkel ve Wallen, 2009; Gökçek, 2014; Patton, 2002; Punch, 2011; Thomas, 2003) kullanılmıştır. Yapılan çalışmada, deneysel desenlerden öntest-sontest kontrol gruplu yarı-deneysel deneme deseni ile nitel veri birleşiminden oluşan araştırma deseni uygulanmıştır. Balcı’ya (2010) göre ise karma desen, araştırmacının araştırmanın bir aşamasında ya da araştırma sürecinin iki ya da daha fazla aşaması boyunca hem nicel hem de nitel araştırma yaklaşımlarını karma olarak kullanmasıdır. Creswell’e (2009) göre karma yöntemin esas amacı, nicel ve nitel yaklaşımların bir arada kullanımının araştırma problemleri ve karmaşık bir olgunun daha iyi anlaşılmasını sağlamaktır.

Tablo 1: Araştırmanın Deseni

Gruplar	Öntest	Deneysel İşlem	Sontest	Kalıcılık Testi	Nitel Veri Araçları
Deney Grubu	Erişi Testi 1	Dizgeli Öğretim Yönteminin Uygulanması	Erişi Testi 1	Kalıcılık Testi 1	1. Gözlem 2. Görüşme
Kontrol Grubu	Erişi Testi 1	Öğrenci Kılavuz Kitabındaki Etkinliklerin Uygulanması	Erişi Testi 1	Kalıcılık Testi 1	

Çalışma Grubu

Araştırmada deneysel desen kullanıldığından evren ve örneklem tayinine gidilmemiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, 2013-2014 eğitim-öğretim yılında Niğde Ulukışla ilçesinde bulunan bir ilkokulun ikinci sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırma deney ve kontrol grubu olmak üzere iki grup üzerinde yürütülmüştür. Araştırmaya deney grubunda 35 öğrenci, kontrol grubunda ise 36 öğrenci katılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada yer alan problemlerin çözümü için gerekli olan veriler ikinci sınıf hayat bilgisi dersi “vücudum” ve “sağlığını korumak için” konularında hazırlanan dizgeli öğretim programı erişimi testi yoluyla toplanmıştır. Kazanımlar saptanmış, belirtke tablosuna yerleştirilmiş ve yerindeliği konusunda uzman kanısı alınmıştır. Hangi kazanımın ölçüleceği belirtke tablosundan seçilmiş ve onlarla ilgili birer soru hazırlanmıştır. Hazırlanan ölçme aracının kapsam geçerliği konusunda uzman kanısı alınmıştır. Ölçme aracının genel güvenilirlik katsayısı Cronbach Alfa değeri 0.88 olarak bulunmuştur. Araştırmada belirtilen nitel alt problemleri yanıtlayabilmek üzere gözlem ve görüşme yöntemi kullanılmıştır. Oluşturulan görüşme formlarının geçerliğini sağlayabilmek için taslak formlara ilişkin uzman görüşlerine başvurulmuştur. Aynı zamanda, oluşturulan taslak görüşme formlarının “kapsam geçerliği” eğitim bilimleri alanında iki uzmanın görüşlerine sunulmuştur. Hazırlanan formlar üzerinde uzmanlardan alınan geribildirimler doğrultusunda uygun görülen değişiklikler, düzeltmeler ve eklemeler yapılarak görüşme formuna son hali verilmiştir.

Verilerin Analizi

Verilerin istatistiksel analizlerinde SPSS 20 paket programı kullanılmıştır. Öğrencilerin puanları belirlendikten sonra grupların kendi içlerinde karşılaştırılmaları SPSS istatistik paket programı kullanılarak bağımlı-t testi ile analiz edilmiştir. Deney ve kontrol gruplarının başarı testindeki karşılaştırmaları ise bağımsız-t testi kullanılarak yapılmıştır. Nitel veriler ise verileri için ise betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Nitel verilerin analizinde öğrenciler Ö1, Ö2, Ö3 şeklinde kodlanmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde araştırmada elde edilen verilerin analizi sonucu elde edilen bulgular ve bu bulgular doğrultusunda çeşitli yorumlara yer verilmiştir.

Birinci Amaca İlişkin Bulgular

Tablo 2: Deney ve Kontrol Gruplarının Başarı Testi Ön Test Sonuçlarının Karşılaştırılması

Gruplar	n	\bar{x}	SS	sd	t	p
Deney Grubu	35	13.2	5.51	69	-2.20	.31
Kontrol Grubu	36	16	5.19			

Tablo 2 incelendiğinde deney ve kontrol gruplarının uygulama öncesinde başarılarını karşılaştırmak için uygulanan ön test sonuçlarına göre gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmadığı görülmektedir [$t_{(69)} = -2.20$, $p > .05$]. Grupların ön test ortalamalarına bakıldığında ($\bar{x}_{deney} = 13.2$; $\bar{x}_{kontrol} = 16$) iki grubun ortalaması birbirine yakın olmakla birlikte kontrol grubun ortalamasının azda olsa deney grubundan yüksek olduğu görülmektedir. Tablo 3'te deney ve kontrol grubunun başarı testi son test sonuçlarının bağımsız-t testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 3: Deney ve Kontrol Gruplarının Başarı Testi Son Test Sonuçlarının Karşılaştırılması

Gruplar	n	\bar{x}	SS	sd	t	p
Deney Grubu	35	32.42	1.61	69	8.09	.000
Kontrol Grubu	36	27.55	3.18			

Uygulama sonrasında deney ve kontrol gruplarına yapılan son test ölçümlerine göre deney grubu ortalamasının ($\bar{x}_{deney} = 32.42$) kontrol grubu ortalamasından ($\bar{x}_{kontrol} = 27.55$) yüksek olduğu görülmektedir. İki ortalama arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını sınamak için t Testi yapılmıştır. Son test ortalamalarına göre deney grubu ile kontrol grubu arasındaki farkın anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır [$t_{(69)} = 8.09$, $p < .05$]. Deney grubuna uygulanan dizgeli eğitim sonunda gerçekleştirilen son test sonucuna göre deney grubunun akademik başarısı kontrol grubunun başarısından anlamlı düzeyde yüksektir. Yapılan gözlem ve görüşmeler sonunda öğrenciler dizgeli öğretim etkinlikleri ile eğlenerek öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Örneğin;

"Bu dersin sonunda kendi vücudumu tanıdım. Vücudumu korumam gerektiğini öğrendim. Derste etkinlikler beni çok heyecanlandırdı. Dersin başında Hacivat ve Karagöz gelerek bize vücudumuz hakkında bilgiler verdi. Çok eğlendik." [Ö1]

Ayrıca derste işe koşulan birçok yöntem ve teknikten biri olan istasyon tekniği öğrencilerin yaparak-yaşayarak öğrenmelerini sağlamış ve öğrenciler öğrenmeyi içselleştirmişlerdir. Ayrıca dizgeli öğretim ile öğrenciler yaşantı zenginliği geçirmişler ve bu durumun da öğrencilerin akademik başarılarını artırmada etkili olduğu söylenebilir.

"Derste yaptığımız istasyon tekniğinde oyun hamurundan çeşitli canlıların vücudunu yaptık. Şiirler yazdık. Afişler yaptık. Şarkılar söyledik. Tüm bunlar benim için çok eğlenceliydi. Bu dersi ve derste öğrendiklerimi hiç unutamiyorum." [Ö3]

"Öğretmenimizi çok seviyorum. Bu derste bize çok farklı etkinlikler yaptırdı. Her şeyi biz yaptık. O hiç karışmadı. Arkadaşlarımla çok eğlendim. Dersi de iyi öğrendim. Vücudumun bölümlerini biliyorum. Vücudumu korumamam gerektiğini öğrendim." [Ö17]

Ayrıca dizgeli eğitim yaklaşımı kapsamında derste kukla oynatma, pandomim yapma, şiir yazma, bulmaca çözme, şarkı söyleme, video izleme, oyun hamuru ile oynama, afiş hazırlama, istasyon tekniği, görüşme yapma, plan hazırlama, gibi etkinlikler gerçekleştirilerek öğretimin çok daha zengin ve renkli olması sağlanmış. Öğrencilerin birçok duyu organına ve zekâ alanına hitap eden bu çalışmaların başarıyı artırdığı söylenebilir. Tablo 4'te deney ve kontrol grubunun kalıcılık testi sonuçlarının bağımsız-t testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4: Deney ve Kontrol Gruplarının Başarı Testi Kalıcılık Sonuçlarının Karşılaştırılması

Gruplar	n	\bar{x}	SS	sd	t	p
Deney Grubu	35	33.37	1.88	69	16.32	.000
Kontrol Grubu	36	23.44	3.08			

Dizgeli öğretim uygulamasından bir ay sonra öğrencilere kalıcılık testi uygulanmıştır. Deney ve kontrol gruplarına yapılan kalıcılık testi sonuçlarına göre deney grubu ortalamasının ($\bar{x}_{deney} = 33.37$) kontrol grubu ortalamasından ($\bar{x}_{kontrol} = 23.44$) yüksek olduğu görülmektedir. İki ortalama arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını sınamak için t Testi yapılmıştır. Kalıcılık testi ortalamalarına göre deney grubu ile kontrol grubu

arasındaki farkın anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır [$t_{(69)}= 16.32$ $p<.05$]. Deney grubuna uygulanan dizgeli eğitimden bir ay sonra gerçekleştirilen kalıcılık testi sonucuna göre deney grubunun kalıcı öğrenme düzeyi kontrol grubunun kalıcı öğrenme düzeyinden anlamlı derecede yüksektir. Bu sonuçlara göre dizgeli öğretimin öğrencilerde kalıcı öğrenmeyi sağladığı söylenebilir. Tablo 5'te deney ve kontrol grubunun başarı testindeki ön test-son test sonuçlarının bağımlı-t testi karşılaştırılmaları verilmiştir.

Sınıfta yapılan gözlem verilerine göre dizgeli eğitim ile öğrencilerin kendilerini ifade edebilecek rahat bir ortam oluşturulmuş, onların görüş ve düşüncelerine değer verilerek öğrenmenin tam merkezinde yer almaları sağlanmıştır. Öğrencilere oldukça deneyim yaşatılarak öğrenmenin kalıcı hale gelmesi sağlanmaya çalışılmıştır. İstatistik sonuçları ve görüşme sonucu öğrencilerden elde edilen veriler dikkate alındığında uygulamanın kalıcı öğrenmeyi sağladığı söylenebilir. Bu durum öğrenci görüşlerine de yansımıştır.

"Bu dersi işlerken öğretmenimiz bize çok farklı şeyler yaptırdı. Öğretmenimiz sınıfa kocaman bir kâğıt getirdi. Hepimiz ne yapacağımızı merak ediyorduk. Öğretmenimiz kâğıdı yere serdi. Arkadaşımız Mustafa'yı kâğıdın üstüne yatırdık ve onun vücudunu kâğıda çizdik. Daha sonra onun vücudunun bölümlerini arkadaşlarımızla beraber boyadık. Diğer arkadaşlarımız Mustafa'nın vücudunu kenarlarından keserek çıkardı. Artık sınıfımızda iki tane Mustafa olmuştu. Bu etkinliği hiç unutamıyorum." [Ö24]

"Bu derste öğrendiklerimi hiç unutmadım. Ders çok zevkli ve eğlenceliydi. Çok farklı etkinlikler yaptık. Vücudumuz ve sağlığımız ile ilgili her şeyi öğrendik." [Ö30]

"Benim unutamadığım etkinliklerden biri de sağlığımız ile ilgili yaptığımız günlük plandı. Ailemle birlikte bir plan yaptık. Sağlığımı korumama için neler yapmam gerektiğini plana yazdık. Sağlıklı olmak için nasıl beslenmem gerektiğini de. Şimdi her gün o plana bakarak sağlıklı yaşamak için neler yapmam gerektiğini kontrol ediyorum." [Ö9]

Tablo 5: Deney ve Kontrol Grubu Başarı Testi Öntest-Sontest Sonuçlarının Karşılaştırılması

Gruplar	Testler	n	\bar{x}	SS	sd	t	p
Deney Grubu	Öntest	35	13.20	5.51	34	-25.17	.000
	Sontest	35	32.42	1.61			
Kontrol Grubu	Öntest	36	16	5.19	35	-15.11	.000
	Sontest	36	27.55	3.18			

Dizgeli eğitim programı öncesinde ve sonrasında deney grubuna uygulanan başarı testinden elde edilen verilerin bağımlı-t testi analizi sonucunda son test lehine anlamlı farklılık olduğu [$t_{(34)}= -25.17$, $p<.05$] tablodan anlaşılmaktadır. Başka bir ifade ile ikinci sınıf hayat bilgisi dersinde uygulanan dizgeli eğitim etkinliklerinin öğrencilerin akademik başarılarını artırdığı görülmektedir. Kontrol grubuna yönelik yapılan bağımlı-t testi analizi sonucunda da son test lehine anlamlı farklılık olduğu görülmektedir [$t_{(35)}= -15.11$, $p<.05$]. Kontrol grubunda uygulanan eğitim öğrencilerin başarısını artırmıştır. Ancak tablodaki aritmetik ortalamalar ışığında öntest-sontest arasındaki farklara bakıldığında sontest lehine deney grubundaki farkın kontrol grubundaki farktan daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre hayat bilgisi dersinde uygulanan dizgeli eğitim uygulamasının öğrencilerin akademik başarılarını daha fazla artırdığı sonucuna ulaşılabilir.

Gözlemden elde edilen sonuçlara göre dizgeli eğitim uygulaması ile öğrencilerin ön bilgileri ve hazırbulunuşluk düzeyleri test edilmiş ve eksiklikler uygulama öncesi giderilmiştir. Ayrıca uygulamadaki etkinlikler ile öğrencilerin, öğrendikleri yeni bilgilerle önbilgilerini ilişkilendirmeleri sağlanmıştır. Ayrıca öğrencilere bol bol öğrendiklerini uygulama fırsatı sunulmuştur. Bunun yanında öğrencilerin üst düzey becerilerini geliştirecek (eleştirel düşünme, problem çözme, karar verme becerisi) etkinliklere de yer verilmiştir. Tüm bu uygulamaların deney grubunun başarısını, kontrol grubuna göre daha fazla artırdığı söylenebilir.

"Derste kâğıt üzerine bir arkadaşımızı yatırarak onun vücudunu çizdik. Daha sonra vücudun bölümlerini boyadık. Sonra çizdiğimiz ve boyadığımız vücudu keserek çıkardık. Tahtaya astık. Çok eğlenceli oldu. Hem eğlendik hem öğrendik." (Ö25)

Tablo 5: Deney ve Kontrol Grubu Başarı Testi Sontest-Kalıcılık Testi Sonuçlarının Karşılaştırılması

Gruplar	Testler	n	\bar{x}	SS	sd	t	p
Deney Grubu	Sontest	35	32.42	1.61	34	-8.72	.000
	Kalıcılık Testi	35	33.37	1.88			
Kontrol Grubu	Sontest	36	27.55	3.18	35	7.37	.000
	Kalıcılık Testi	36	23.44	3.08			

İlkokul ikinci sınıf hayat bilgisi dersi “vücutum” ve “sağlığımı koruyorum” konularında uygulanan dizgeli eğitim sonunda sontest uygulanarak uygulama süreci tamamlanmıştır. Araştırma kapsamında kalıcılığı tespit etmek için bir ay sonra deney ve kontrol grubu öğrencilerine kalıcılık testi uygulanmıştır. Eğitim sonunda deney grubuna uygulanan sontest ile bir ay sonra uygulanan kalıcılık testinden elde edilen verilerin bağımlı-t testi analizi sonucunda kalıcılık testi lehine anlamlı farklılık olduğu [$t_{(34)} = -8.72, p < .05$] Tablo 5'ten anlaşılmaktadır. Bu sonuca göre dizgeli eğitim uygulamasının kalıcı öğrenmeyi sağladığı söylenebilir. Kontrol grubuna yönelik yapılan bağımlı-t testi analizi sonucunda da kalıcılık testi aleyhine anlamlı farklılık olduğu görülmektedir [$t_{(35)} = 7.37, p < .05$]. Kontrol grubunun sontest ve kalıcılık testi ortalamalarına bakıldığında kalıcılık testi puanlarında düşüş olduğu görülmektedir. Yapılan t testi sonunda da bu farkın anlamlı olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre kontrol grubunda uygulanan eğitim kalıcılığı çok fazla sağlamamış ve öğrencilerde unutma meydana gelmiştir.

Deney grubuna uygulanan dizgeli eğitim ile doğrudan öğretim, akran etkileşimi, güvenli ve rahat bir ortamda deneyim yaşama, yaşantı zenginliği, çeşitli yöntem ve tekniğin işe koşulması, ödüllendirme, sürece yönelik değerlendirme ve tanılayıcı geribildirim sağlanmış ve öğrenmede kalıcılığı artırmak için her türlü önlem alınmıştır. Elde edilen veriler ışığında dizgeli öğretimin gerçekleştirildiği deney grubunda kalıcı öğrenmenin sağlandığı söylenebilir.

“Derste bilmeceler, bulmacalar, oyunlar, filmlerle çok eğlendik. Aynı zamanda dersi çok iyi öğrendik. Artık vücudumu daha iyi tanıyorum. Onu korumak için neler yapmam gerektiğini biliyorum. Bunun için sağlığım çok dikkat etmeliyim.” [Ö35]

“Derste çok farklı etkinlikler yapıyorduk. Daha önce görmediğimiz şeyleri de yaptık. Öğretmenimiz dersi bize çok güzel öğretti. Yaptığımız çalışmalarını okulda sergiledik. Herkes çok beğendi.” [Ö6]

TARTIŞMA VE SONUÇ

Hayat bilgisi dersi çocuğun yaşamı, kültürü, çevreyi, doğayı, insan ilişkilerini, duygularını, bedenini, akrabalarını hâsılı dünyayı anlama ve keşfetme yolunda karşısına çıkan önemli derslerden birisidir. Hayat Bilgisi dersi için farklı tanımlar ortaya atılmıştır. Örneğin, Binbaşıoğlu (2003) hayat bilgisi dersini “çocuğun içinde bulunduğu toplumsal ve kültürel çevreyi incelemesini sağlayarak, çevresi ve çevre sorunları hakkında doğru ve sağlam bilgiler ile çevreye uyumda iyi alışkanlıklar ve gerekli beceriler öğretmek amacıyla düzenlenen bir ders” olarak tanımlamıştır. Dizgeli eğitim modelini kurucusu Sönmez (2005) ise hayat bilgisi dersini “doğal ve toplumsal gerçekle kanıtlanmaya dayalı bir bağ kurma süreci ve bu sürecin sonunda elde edilen dirik bilgiler” olarak tanımlanmaktadır. Dizgeli eğitim eğitimin dizge yaklaşımına ve olabilirlik felsefesine göre yapılandırılıp; bireyin kendini gerçekleştirme, sorun çözücü olması, yaratıcı düşünmesi, bilgiyi, beceriyi, duyguyu, sezgiyi bulması, anlaması, kullanması ve yeni bilgi üretmekle aktif olmasını hedeflemektedir (Sönmez, 2004a; 2005b). Bu bilgiler ışığında hayat bilgisi dersinin öğrencilere kazandırmak istediği hedefler ile dizgeli eğitim yaklaşımının temel ilkeleri birbirleri ile örtüşmektedir. Bu sebeple hayat bilgisi dersinde uygulanan dizgeli eğitim ve öğretim etkinliklerinin öğrencilerin akademik başarılarını artıracak ve öğrenmede kalıcılığı sağlayacağı söylenebilir.

Dizgeli Öğretim yöntemine göre yapılan eğitim sonunda öğrencilerin öntest-sontest puanları arasındaki farka bakıldığında anlamlı fark bulunmuştur. Yani dizgeli eğitim yöntemi öğrencilerin erişilerine anlamlı düzeyde etkide bulunmuştur. Bir başka ifade ile dizgeli eğitim öğrencilerin akademik başarılarını artırmada etkili

olmuştur. Ayrıca deney grubunun sonest ve kalıcılık testi puanları arasındaki farka bakıldığında sonucun manidar olduğu, başka bir ifade ile dizgeli öğretimin öğrencilerin öğrendiklerinin kalıcılığını sağlamada etkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Araştırmada uygulanan dizgeli eğitim yaklaşımının başarılı olma nedenleri; birçok etkinlikle öğrencilerin birden fazla duyu organına hitap edilmesi, öğrencilerin dikkatlerini çekecek materyallerin kullanılması, derste disiplinler arası bağlantılarla diğer derslerle (müzik, görsel sanatlar, Türkçe, oyun ve fiziki etkinlikler v.b.) ilişki kurulması, öğrencilerin aktif katılımının sağlanması, öğretmenin etkinliklere müdahale etmeyip rehberlik rolünü üstlenmesi, birçok strateji, yöntem ve tekniğin bir arada kullanılması, öğrenci ürünlerinin sergilenmesi, öğrencilere gerekli ipucu, dönüt, düzeltme ve pekiştiricilerin verilmesi, kukula oynatma, pandomim yapma, şiir yazma, bulmaca çözme, şarkı söyleme, video izleme, oyun hamuru ile oynama, afiş hazırlama, istasyon tekniği, görüşme yapma, plan hazırlama, gibi etkinliklerle öğretimin çok daha zengin ve renkli olması şeklinde sıralanabilir. Özellikle programın uygulama basamağındaki hedef ve davranışlar öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrenmelerini sağlamış ve öğrenciler bu etkinliklerden çok zevk aldıklarını, bu etkinlikleri unutmadıklarını ve eğlenerek öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Tüm bunlar öğrencilerin akademik başarılarını artırmış ve kalıcı öğrenmeyi sağlamıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre dizgeli öğretim kullanılan grubun hayat bilgisi dersi toplam erişim ortalaması, yürürlükte olan hayat bilgisi dersi öğretim programının uygulandığı grubun toplam erişim ortalamasından anlamlı derecede daha yüksektir. Bu bulgu Sezginsoy ve Akkoyunlu (2011)'nin yapmış olduğu araştırma ile benzerlik göstermektedir. Buna ilaveten dizgeli öğretim yöntemine göre eğitim verilen deney grubunda, unutmaya ilişkin kontrol grubuna oranla daha az olduğu söylenebilir. Öntaş (2014) de yaptığı araştırmada dizgeli eğitimin kullanıldığı grubun sosyal bilgiler dersi bilgi, kavrama ve uygulama düzeyi erişim ortalamasının yapılandırmacı eğitimin kullanıldığı grubun bilgi düzeyi erişim ortalamasından anlamlı derecede daha yüksek olduğu sonucuna ulaşarak araştırmamızla benzer bir sonuç elde etmiştir.

Dizgeli eğitimin etkililiği amacı ile yapılan bu araştırmadan elde edilen sonuçlar Eldemir (2012)'in yapmış olduğu "Geleneksel Türk Sanat Müziği Dersinde Uygulanan Dizgeli Öğretim Yönteminin Öğrenci Erişimine ve Kalıcılığa Etkisi" isimli araştırmadan elde edilen sonuçla, Piji (2006)'nin yapmış olduğu "Dizgeli Öğretime Göre Geliştirilen Eşlik Ders Programının Akademik Başarıya, Tutuma, Yeterlik Algısına ve Kalıcılığa Etkisi" isimli araştırmadan elde edilen sonuçla, Bekçi (2006)'nin yapmış olduğu "Dizgeli Eğitimin İlköğretim Üçüncü Sınıf Öğrencilerinin Hayat Bilgisi Dersindeki Erişimine Etkisi" isimli araştırmadan elde edilen sonuçla, Takkaç (2007)'in yapmış olduğu "Dizgeli Eğitimin Sosyal Bilgiler Dersinde 5. Sınıf Öğrencilerinin Erişimlerine Etkisi" isimli araştırmadan elde edilen sonuçla, Küçüköğlü (2007)'nin yapmış olduğu "Dizgeli Öğretimin Öğrenci Erişimine Etkisi" isimli araştırmadan elde edilen sonuçla ve Duman (2009)'in yapmış olduğu "Dizgeli Öğretimin Öğretmen Adaylarının Yansıtıcı Düşünme ve Demokratik Tutumlarına Etkisi" isimli araştırmadan elde edilen sonuçla benzerlik göstermektedir.

Yapılan araştırma sonucu ilköğretim ikinci sınıf hayat bilgisi dersinde uygulanan dizgeli eğitimin etkili olduğu, akademik başarıyı artırdığı ve kalıcı öğrenmeyi sağladığı görülmüştür. Araştırma bulgularına dayanarak aşağıdaki öneriler ileri sürülebilir:

1. Yapılacak yeni araştırmalarda hayat bilgisi dersi için Dizgeli Eğitim yaklaşımı farklı yaklaşımların sonuçları karşılaştırılabilir.
2. Daha geniş bir örneklem üzerinde araştırmalar yapılabilir.
4. Hazırlanan eğitim durumundaki eksiklikler belirlenip eğitim durumu yeniden düzenlenip işe koşularak değerlendirilebilir.
5. Dizgeli eğitim konusunda farkındalık sağlanarak etkililiği yapılan araştırmalarla ispatlanmış dizgeli eğitimin eğitimciler tarafından uygulamaları sağlanabilir. Bu konuda eğitimcilerle seminerler, konferanslar, hizmetçi eğitimler v.b. düzenlenebilir.
6. Dizgeli eğitimde öğrencilerin ortaya koyduğu ürünlerin sergilenmesi, diğer öğrenci veya kişilerle paylaşılması, öğrencinin kendini gerçekleştirilmesine ve öğrenmeye karşı olumlu tutum geliştirmesine katkı sağlar. Öğrencinin ortaya koyduğu ürünler, öğretmenlerin ve okul idaresinin işbirliği ile okulda ya da yakın çevrede sergilenmelidir.

7. Dizgeli eğitim sürecinde öğretmen yapılan etkinliklere müdahil olmamalı, öğrencileri gözlemleyerek gerektiğinde onlara rehberlik yapmalıdır.

KAYNAKÇA

Akinoğlu, O. (2002). Hayat bilgisi öğretimi. (Editörler: Cemil Öztürk, Dursun Dilek). Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi. Ankara: PegemA Yayıncılık.

Alacapınar, F. G. (2007). Traditional education, computer assisted education, systematic learning and achievement. *Eurasian Journal of Educational Research*, 29, 13-24.

Aykaç, N. (2011). Hayat bilgisi dersi öğretim programında kullanılan yöntem ve tekniklerin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Sinop ili örneği). *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19 (1), 113-126.

Bekçi, B. (2006). Dizgeli eğitimin ilköğretim üçüncü sınıf öğrencilerinin hayat bilgisi dersindeki erişimine etkisi. *Muğla Üniversitesi, 15. Ulusal Eğitim Bilimleri (13-14 Eylül 2006) Kongresi, Muğla*.

Binbaşıoğlu, C. (2003). Hayat bilgisi öğretimi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

Creswell, J. W., and Plano Clark, V. L. (2011). *Designing and conducting mixed methods research* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Creswell, J. W. (2012). *Educational research: Planning, conducting and evaluating quantitative and qualitative research* (4th ed.). Upper Saddle River, New Jersey: Merrill-Prentice Hall.

Duman, B. (2009). Dizgeli Öğretimin Öğretmen Adaylarının Yansıtıcı Düşünme ve Demokratik Tutumlarına Etkisi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ*.

Eldemir, A. C. (2012). Geleneksel Türk sanat müziği dersinde uygulanan dizgeli öğretim yönteminin öğrenci erişimine ve kalıcılığa etkisi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (17), 359-375.

Erden, M. (1997). *Sosyal bilgiler öğretimi*. İstanbul: Alkım Yayınevi.

Fraenkel, J. R., and Wallen, N. E. (2009). *How to design and evaluate research in education* (7th ed.). New York: McGraw-Hill.

Gökçek, T. (2014). Karma yöntem araştırması. *Metin, M. (Ed.), Kuramdan uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Küçüköğlü, A. (2007). Dizgeli öğretimin öğrenci erişimine etkisi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Atatürk Üniversitesi, Erzurum*.

MEB, (2009). *İlköğretim 1, 2 ve 3. sınıflar hayat bilgisi dersi öğretim programı ve kılavuzu* Ankara: MEB Yayınları.

Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Piji, D. (2006). Dizgeli öğretime göre geliştirilen eşlik dersi programının akademik başarıya, tutuma, yeterlik algısına ve tutuma etkisi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul*.

Punch, K. F. (2011). *Sosyal araştırmalara giriş: Nicel ve nitel yaklaşımlar* (Çev.: Boydak, D., Arslan, H. B., ve Akyüz, Z.). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Sezginsoy, B. & Akkoyunlu, B. (2011). Sosyal bilgiler dersinde tarih bilinci oluşturmada dizgeli öğretimin etkililiği. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 41, 411-422.

Öntaş, T. (2014). İlköğretim sosyal bilgiler dersinde yapılandırmacı yaklaşım ile dizgeli eğitimin öğrenci erişimine etkisi arasındaki fark. Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi, 2 (2), 43-51.

Sönmez, V. (1998). Hayat bilgisi öğretimi ve öğretmen kılavuzu. Ankara: Anı Yayıncılık.

Sönmez, V. (2003). Dizgeli eğitimle sınıf ortamında doğrudan demokrasi. Eğitim Araştırmaları Dergisi, 11, 64-72.

Sönmez, V. (2004a). Dizgeli eğitim. Ankara: Anı Yayıncılık.

Sönmez, V. (2004b). Program geliştirmede öğretmen el kitabı. Ankara: Anı Yayıncılık.

Sönmez, V. (2005a). Hayat bilgisi öğretimi ve öğretmen kılavuzu. Ankara: Milli Eğitim Basımevi

Sönmez, V. (2005b). Program geliştirmede öğretmen elkitabı. Ankara: Anı Yayıncılık.

Sönmez, V. (2007). Program geliştirmede öğretmen el kitabı. (13. Baskı) Ankara: Anı Yayıncılık.

Takkaç, A. (2007). Dizgeli eğitimin sosyal bilgiler dersinde 5. sınıf öğrencilerinin erişilerine etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Thomas, R. M. (2003). Blending qualitative and quantitative research methods in theses and dissertations. Thousand Oaks, CA: Corwin Press.

Topses, G. (2001). Hayat bilgisi ders kitabı inceleme kılavuzu hazırlama gerekçesi. (Editör: Leyla Küçükahmet). Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu hayat bilgisi 1-3. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.